

การพัฒนาเครื่องมือเชิงคุณภาพ ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล/การวิเคราะห์ ในงานวิจัยเชิงระบบและเชิงนโยบาย

ดร.กุลทัต หงษ์ขยางกูร

คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
hkulata@yahoo.com

ความรู้/ การแสวงหาความรู้

วิจัยเชิงปริมาณ

การรับรู้รูปดอกไม้

- ✧ มีก่อดอก
- ✧ บานแล้วก่อดอก
- ✧ ใบไม้ก่ใบ
- ✧ ฝักเล็กที่ตัว

การรับรู้รูปหญิงสาว

- ✧ มีก่อดอก
- ✧ บานแล้วก่อดอก
- ✧ ใบไม้ก่ใบ
- ✧ ฝักเล็กที่ตัว

วิจัยเชิงคุณภาพ

- ✧ คุณคิดว่าเป็นรูปอะไร
- ✧ มีอะไรที่ทำให้คุณคิดว่าเป็นภาพนั้น
- ✧ รู้สึกอย่างไรกับภาพที่เห็น

ความรู้/ การแสวงหาความรู้

DEDUCTION

วิจัยเชิงปริมาณ

- ☆ Truth เดียว
- ☆ มุ่งทดสอบ
- ☆ parts = whole
- ☆ มีกรอบ
- ☆ Tool ตามกรอบ
- ☆ ข้อมูล objective
- ☆ วัดได้ สังเกตได้
- ☆ context free

INDUCTION

วิจัยเชิงคุณภาพ

- ☆ หลาย truths
- ☆ ขึ้นกับบริบท context
- ☆ มุ่งค้นหา
- ☆ whole
- ☆ ไม่มีกรอบ
- ☆ Tool???
- ☆ ข้อมูล subjective

เก็บข้อมูลงานวิจัยเชิงคุณภาพอย่างไรให้ได้

การวิจัยคุณภาพ = การศึกษาข้อมูล ผ่านประสบการณ์ วิธีการ
ดำเนินชีวิต ความคิด ความเชื่อ พฤติกรรมของผู้ให้ข้อมูล

การเก็บข้อมูลวิจัยเชิงคุณภาพ

- = การเก็บข้อมูลตามธรรมชาติ ที่เป็นจริง ในพื้นที่ สถานการณ์จริง
- = เป็นภาพรวม holistic approach
- = ไม่เน้นการค้นหาข้อมูลเชิงทฤษฎี

เก็บข้อมูลงานวิจัยเชิงคุณภาพอย่างไรให้ได้ **ดี**⁵

“ดี” คืออะไร?

เชื่อถือได้ Trustworthiness
ข้อมูลที่ได้ = ความจริง (truth)

ความจริง ไม่ใช่สิ่งที่ “เรา-ผู้วิจัย” รับรู้ว่าเป็นจริง (Fact)
แต่เป็นความจริง (truth) ที่ “เขา-ผู้ให้ข้อมูล” รับรู้

เก็บข้อมูลงานวิจัยเชิงคุณภาพอย่างไรให้ได้ **ดี**⁶

ผู้ให้ข้อมูล
เล่า
เรื่องราว
dialogue

นักวิจัย
ฟัง/สังเกต → ทำความเข้าใจ แปลความ

นักวิจัย
ถ่ายทอดเป็นรายงานวิจัย

TRUTH
DATA VS TRUTH
DATA

ดี = เชื่อถือได้ Trustworthiness

 กระบวนการในการได้ข้อมูลที่ดี

 ผลการวิจัยที่ดี

ดี = เชื่อถือได้ Trustworthiness

 กระบวนการในการได้ข้อมูลที่ดี

- ทำตามความเชื่อ/ปรัชญาพื้นฐานในการแสวงหาความรู้
- วางแผนเก็บข้อมูล ได้ความจริงตรงตามที่ผู้ให้ข้อมูลพูด
- มีร่องรอยของการย้อนกลับไปถึงที่มาได้ ทุกอย่างสอดคล้อง (audit trail)
- เลือกผู้ให้ข้อมูลเหมาะสม : รู้จริง สอดคล้องกับ obj. การวิจัย
- ประสบการณ์ของคนสัมภาษณ์ รู้จักถาม ฟังคนเป็น สติ (consciousness)
- บริบทของ “ความมีอิสระ” ขณะพูดคุย
- ทำตาม audit trail
- แปลความ ถอดความได้ดี (ฟังมาตี เขียนให้คนอื่นอ่านได้ดี)

ดี = เชื่อถือได้ Trustworthiness

9

ผลการวิจัยต้องดี

- อ่านแล้ว make sense เข้าใจได้ เห็นภาพรวม
ของคำถามวิจัย part-whole
- quotes เห็นภาพ มีความสอดคล้องกับบริบท
- ไม่กลับไปกลับมาในการแปลความ
- อย่าใส่ quotes มากเกินไป เอาแต่เนื้อๆ

วิธีการได้ข้อมูล

10

การสัมภาษณ์ Interviewing

การสนทนากลุ่ม FGDs

การบันทึกภาคสนาม Field notes

การสังเกต Observation

การสัมภาษณ์ Interviewing

11

ถามอะไร

ไม่มีโครงสร้าง

- ☆ ใช้คำถามการวิจัยเป็นหลัก
- ✓ ยืดหยุ่น
- ✓ ต้องอาศัยประสบการณ์

มีโครงสร้าง

- ☆ กำหนดคำถามล่วงหน้า
- ตามคำถามการวิจัย
- อย่างละเอียด
- ✓ ไม่เสียเวลา

กึ่งมีโครงสร้าง

- ☆ กำหนดคำถามล่วงหน้าตามคำถามการวิจัย
- ☆ คำถามกว้างๆ เพื่อให้มีแนวทาง
- ง่ายสำหรับมือใหม่เสียเวลา
- ไม่เป็นธรรมชาติ
- ✓ ง่ายสำหรับมือใหม่

เก็บข้อมูลงานวิจัยเชิงคุณภาพอย่างไรให้ได้ "ดี"

การตั้งคำถามการวิจัย

- 1) เริ่มที่โจทย์ หรือ ชื่อของการวิจัย
- 2) แปลงโจทย์ เป็นวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษา
- 3) แปลงวัตถุประสงค์ ให้เป็นแนวคำถาม (interview guide)

เก็บข้อมูลงานวิจัยเชิงคุณภาพอย่างไรให้ได้ “ดี”

ตย. ชื่อเรื่อง : ประสบการณ์ของเด็กวัยรุ่นตอนต้นไทยระหว่างการ
เปลี่ยนโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

คำถามวิจัย : ประสบการณ์ของเด็กวัยรุ่นตอนต้นไทยระหว่างการ
เปลี่ยนโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นคืออะไร

คำถามย่อย : เด็กวัยรุ่นตอนต้นไทยอธิบายแลตีความการเปลี่ยน
โรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นว่าอย่างไร

แนวคำถามแบบไม่มีโครงสร้าง:

- 1) ช่วยเล่าให้ฟังหน่อยสิคะ ว่าเกิดอะไรขึ้นกับตัวน้องบ้างตั้งแต่เปลี่ยนมาเรียนชั้นม.1
- 2) ช่วยเล่าให้ฟังหน่อยสิคะ ว่ารู้สึกอย่างไรกับการเปลี่ยนมาเรียนชั้น ม.1 มีอะไรหรือใครที่ทำให้รู้สึกอย่างนั้น

แนวคำถามแบบกึ่งมีโครงสร้าง:

- 1) เกิดอะไรขึ้นกับตัวน้องบ้างตั้งแต่เปลี่ยนมาเรียนชั้นม.1 ทั้งในเรื่อง การคบเพื่อน การเรียน การสอนของคุณครู การใช้ชีวิตประจำวัน และอื่นๆ
- 2) น้องรู้สึกอย่างไรกับสถานการณ์(สิ่งที่เด็กเอ่ยถึง) ที่เกิดขึ้น
- 3) จัดการกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างไร
- 4) ผลเป็นอย่างไร

การสัมภาษณ์ (พูดคุยเจาะลึก) Interviewing ¹⁵

🕸️ บริบทที่จะทำได้ข้อมูลที่เป็นจริง

- ขออนุญาต บอก obj. ให้ชัด

- จัดที่นั่งพูดคุย ทำให้เกิด "อสังภาพ" private ระดับเดียวกัน 90°

- สร้างสัมพันธ์ที่ดี คุยเรื่องทั่วไปของเขา

🕸️ สังเกตภาษากาย ท่าทาง สีหน้า

น้ำเสียง จดบันทึกไว้

การสัมภาษณ์ (พูดคุยเจาะลึก) Interviewing ¹⁶

🕸️ การพูดคุย

- ใ้แนวคำถามที่วางไว้ เจาะลึกไป

เรื่อยๆ ทั้งคำพูดให้เติม ทวนคำตอบ

- หลีกเลี่ยง "ทำไม" มีอะไรที่ทำให้

คิด/ รู้สึกเช่นนั้น

- ใจทำทาง กระตุ้นให้ออกเล่า:

สายตา ตั้งใจฟัง พยักหน้า รับคำ

สั้นๆ

🕸️ การพูดคุย

- สรุปซ้ำ สะท้อนสิ่งที่

เล่าเป็นช่วงๆ

- อย่าจ้ำจวน อย่าเพลอสอน

- อย่าด่วนสรุป

- อย่าให้ความคิดของเราสรุปว่า

"ใช่"

- มีสติ-consciousness

การสัมภาษณ์ (พูดคุยเจาะลึก) Interviewing ¹⁷

❖ การเตรียมตัวก่อนสัมภาษณ์

- นอนให้พอ เพื่อconsciousness
- เขียนบันทึกความเชื่อ ความคิด ค่านิยม ของตัวเองในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับกรวิจัยไว้ก่อน (pre understanding)
- มือใหม่ ให้หัดสัมภาษณ์ก่อน กับcase ที่เหมือนจริง

การสนทนากลุ่ม ¹⁸

Focus group discussions: FGDs

- เป็น interview ชนิดหลายคน
- ต้องการข้อมูลในประเด็นใดประเด็นหนึ่ง
- ไม่จำเป็นต้องเหมือนกัน ไม่ต้องตัดสิน
- กลุ่มคน Homogeneous
- 6-12 คน
- คนดำเนินการสนทนา
ไม่ให้ใครควบคุมกลุ่ม
ทุกคนได้พูด
- คน take note
บันทึกประเด็น
สำคัญ พฤติกรรมที่เกิดขึ้น
ขณะดำเนินการสนทนา

เทคนิคร่วม

19

Field note

Reflective journal

Observation

การสังเกต Observation

20

- ใช้มากในงานวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา
- เอามาร่วมในการตีความ อธิบายการตีความ
- ใช้การถ่ายภาพประกอบ เห็นการเปลี่ยนแปลงของ
แต่ละช่วงเวลา

การบันทึกภาคสนาม Field note

21

ขณะสัมภาษณ์

- เพื่ออัดเทปไม่ติด
- ขออนุญาต
- จดสั้นๆ ผูกกับหัวเรื่องที่เล่า

การบันทึกภาคสนาม Field note

22

หลังสัมภาษณ์

- ทำทันทีหลังสัมภาษณ์
- ระบุวันที่เวลา สถานที่
- จดให้ละเอียดที่สุด ตามลำดับก่อนหลัง เป็นรูปธรรม ไม่ต้องกังวลกับภาษา
ไม่ใส่ความเห็นความรู้สึกส่วนตัว “ขณะพูดเรื่องเพื่อนนิสัยไม่ดี เด็กมีท่าทีเกรง
ใช้มือตบเป้า น้ำเสียงดัง รัว เรวขึ้น” ทำทุกครั้งแม้จะพูดอัดเสียงไว้ก่อนแล้ว
- จดแผนผัง แผนที่ แผนภาพ
- ทำสำเนาไว้เสมอ

Reflective journal

23

- เป็นสิ่งที่ต้องทำ
- ทำได้ตั้งแต่ก่อนสัมภาษณ์ หลังสัมภาษณ์ และ เมื่อมีสิ่งต่างๆเข้ามาในชีวิตแล้วมีผลต่อการศึกษาของเรา
- ทำไป อ่านหนังสือไป คิดเปลี่ยน สะท้อนความคิดตัวเองไว้
- สิ่งที่สะท้อน: เรื่องราวที่นึกคิด ปฏิกริยาต่อเหตุการณ์ ทัศนะของบุคคล เรื่องที่หาคำตอบไม่ได้ เรื่องชวนสงสัย เรื่องวิเคราะห์ตนเอง ความลำเอียง การตัดสินใจที่จะทำ ไม่ทำ สิ่งต่างๆที่เกี่ยวข้องกับวิจัย

การเตรียมข้อมูลเพื่อวิเคราะห์

24

🌟 ถอดเทป จาก speech + tempo + field note

Theme	Quotes	หมายเหตุ
	ใส่บรรทัด	
	1 พอสอบได้ พอรู้ว่าสอบได้ เราก็คิดใจมาก <small>เสียงสูงทำทรงดีใจ</small>	
	2 เพราะว่าได้อยู่โรงเรียนที่เราชอบ	
	3	ทำทาง ใจเสียง

🌟 นักวิจัยฟัง-เช็คความถูกต้องของการถอดเทป

การเตรียมข้อมูลเพื่อวิเคราะห์

25

ถอดเทป จาก speech + tempo + field note

Theme	Quotes	หมายเหตุ
	<p>ใส่บรรทัด</p> <p>1 พอสอบได้ พอรู้ว่าสอบได้ เรากดีใจมาก <small>เสียงสูงทำทางดีใจ</small></p> <p>2 เพราะว่าได้เข้าโรงเรียนที่เราชอบ</p> <p>3</p>	<p>ทำทาง น่าเสียง</p>

การวิเคราะห์ข้อมูล

26

เริ่มตั้งแต่ข้อมูลชุดแรก เก็บไป วิเคราะห์ไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

27

การอ่านทำความเข้าใจแต่ละ case เริ่มจาก case 1

- 1) อ่านหลายๆครั้ง ให้เข้าใจ case อ่านเมื่อพร้อม **อย่าตะลุมตะลนอ่าน**
- 2) อ่านไป บันทึกความคิดไป เป็น audit trail

วิธีการตัดสินใจแยกกลุ่ม กำหนด themes

ความน่าเชื่อถือของงานวิจัย การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของงานวิจัย

ความคิดที่ตึงแวงขึ้นมาเมื่ออ่าน

การวิเคราะห์ข้อมูล

28

3) อ่านเรียงบรรทัด หาคำตอบตามคำถามการวิจัย; ใช้ เครื่องหมาย// แบ่งกลุ่มเรื่อง เมื่อเปลี่ยนเรื่อง; อ่านหาความเหมือน ความต่างของเรื่องราวใกล้เคียงกันใส่สีเดียวกัน; ตั้งชื่อ (theme) คร่าวๆ (เปลี่ยนแปลง ขยับไปมาได้) ใส่ไว้ในช่องทางซ้าย

4) ส่วนที่เป็นบริบท สิ่งที่ทำให้เข้าใจในสิ่งที่ผู้ให้ข้อมูลคิด ให้สรุปไว้ในช่องทางขวา

การวิเคราะห์ระหว่าง case

29

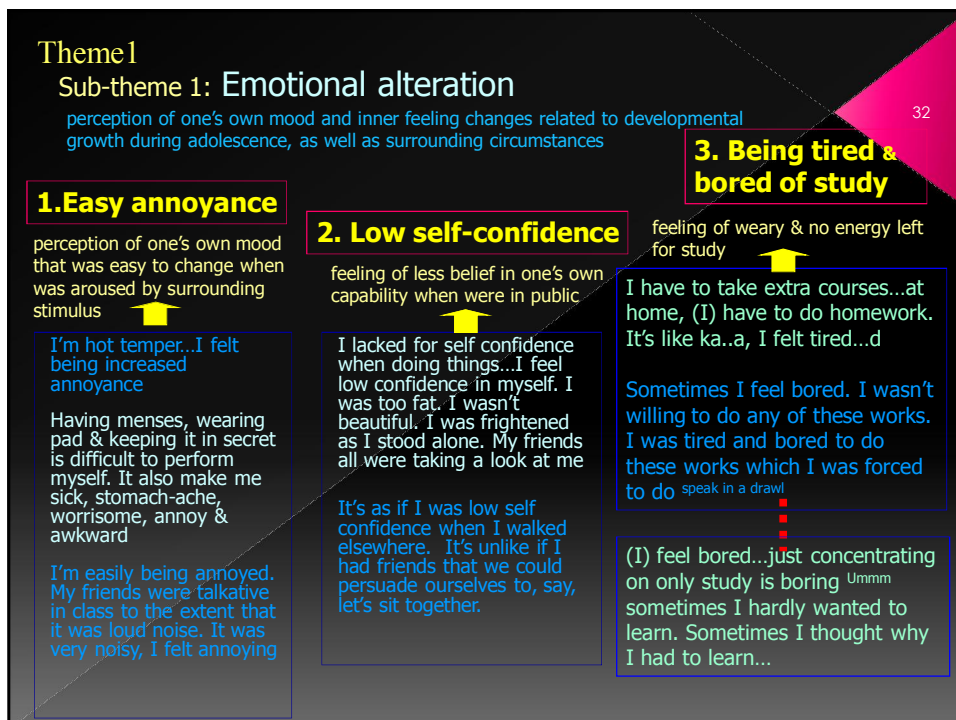
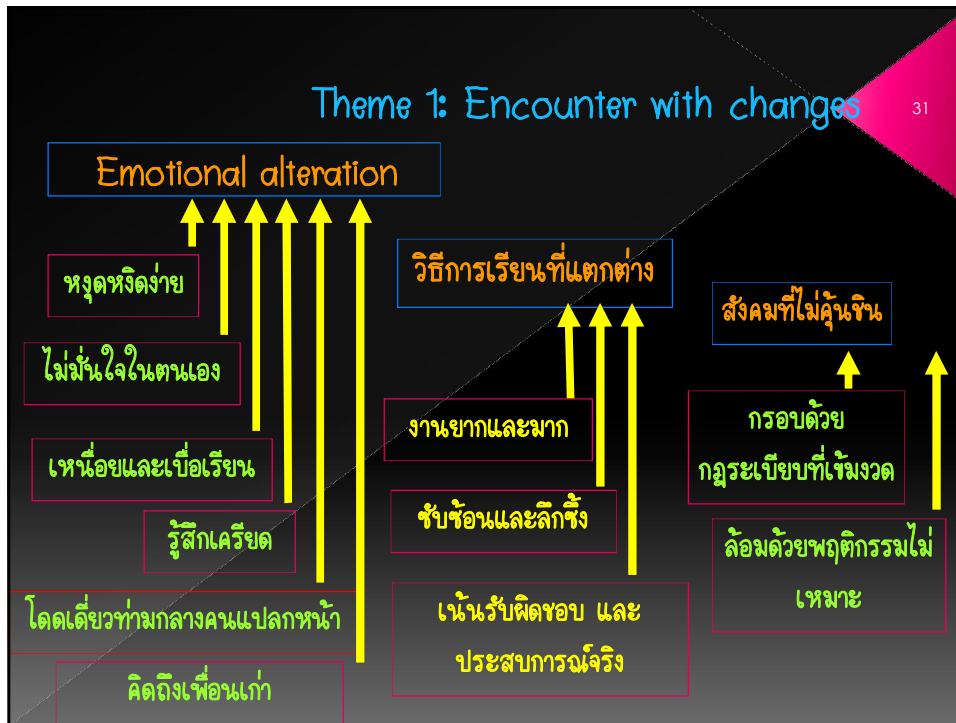
- 1) อ่าน case ต่อไป หาความเหมือน ความต่างกันระหว่าง case เรื่องราวใหม่ไม่ซ้ำ ใส่สีใหม่ ทำไป 3-4 case ขยับกลุ่มไปมาได้
- 2) เริ่มแยกแต่ละสีไปใส่ตารางใหม่ ตั้งชื่อ theme ที่ใส่ไว้ในช่องซ้ายไป เป็นชื่อ ได้ 1 สี 1 ชื่อ theme หลวมๆ อาจใช้/ ไม่ใช่ กลายเป็น theme เล็กๆก็ได้
- 3) ในแต่ละสีอ่านทบทวน กลับกรอง จัดแบ่งเป็นกลุ่มเล็กๆ ถ้าเป็น วิจัยที่ตีความก็แยกตามบริบทของการให้ความหมาย
- 4) จำไว้เสมอว่าการจัดกลุ่ม ไม่จำเป็นต้องหาความสมมาตร แต่เป็นการ หาลักษณะที่เหมือนกัน

ประสบการณ์ของวัยรุ่นตอนต้น ต่อการเปลี่ยนโรงเรียนสู่ช่วงชั้นที่ 2

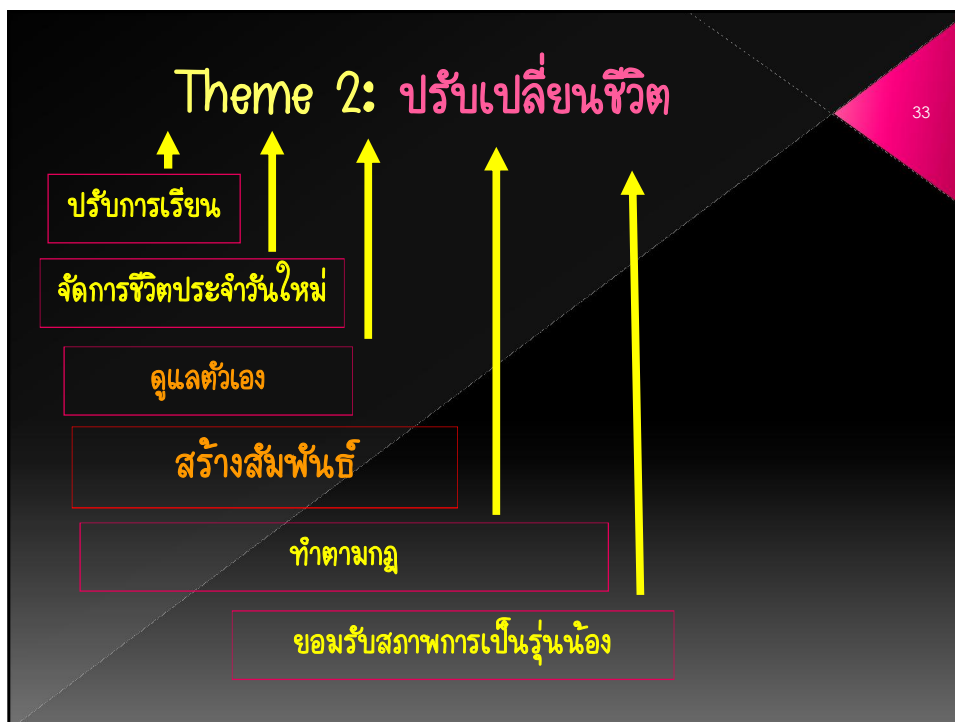
30

คำถามการวิจัย:

วัยรุ่นตอนต้นรู้สึกอย่างไรต่อการเปลี่ยนโรงเรียนสู่ช่วงชั้นที่ 2

Theme 2
Sub-theme 1: **self adjustment** (cont)

34

2. Rearranging daily life activities

arrange their time for learning, set priority tasks, and rearrange daily activities

Arrange their time for learning:
I rearrange my time for doing homework and reading books. I go to bed...night now...I need to tutor, read, take an extra course, and self-reviewing

Set priority tasks:
Once having assignments, I'll immediately do

Rearrange daily activities:
I need to get up earlier from 6 to 5 a.m., need to hurry up to go to the school
We've to hurry to reach the class in time
...adjust myself with the school's style.
For example, hurry to the canteen. I've to be more enthusiastic

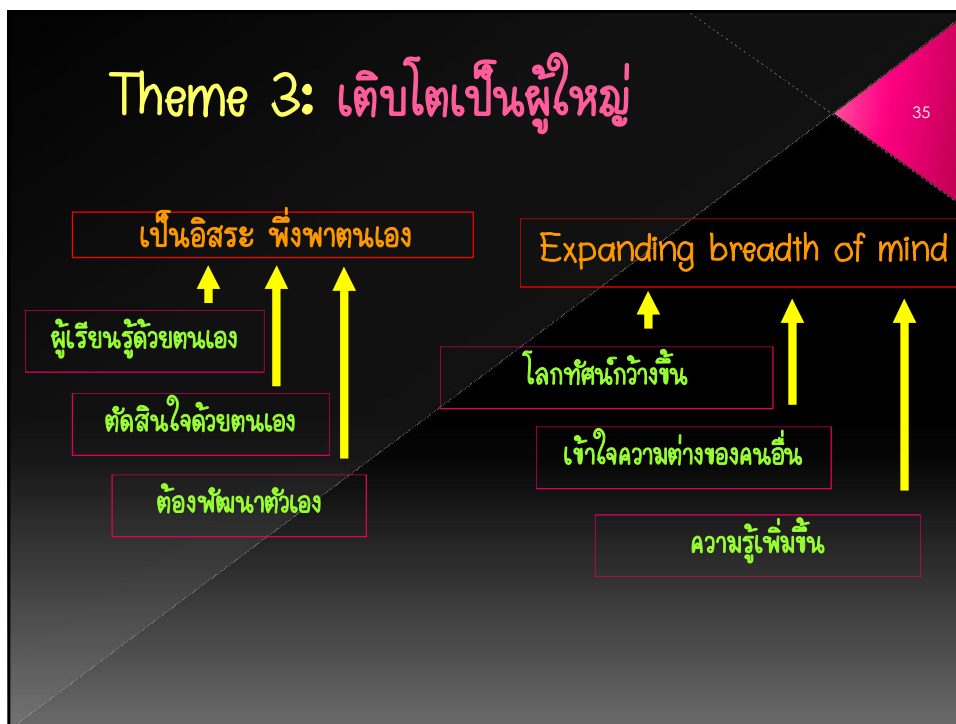
3. Caring one's own life

concerned & made efforts to maintain their health & safety

I'll quickly come out if seniors are smoking...It's bad for health...We'll get a cancer
Once boys had a terrible quarrel, they traded abuse to each other...I didn't want to deal with it. It might be accessory to that quarrel.
I'm afraid of stranger...I've to be careful on stranger here

I've to relax, leave any stress behind. Thinking positively
I felt that it's too serious, so I learned to play music
I read books, it'll make me more relax

I have period...I try to investigate the leaked blood on my clothes at all time
It doesn't look proper if we still run around and make noises like small children...For a teenager, wearing skirts too short is not appropriate

ใบงาน

37

วิธีอย่างไรกับการอบรม

เรื่อง “การจัดการงานวิจัยเชิงระบบและเงินโยบายนด้านสาธารณสุข”

- 1) ทำเดี่ยว 15 นาที : ตอบ 1 หน้า ไม่ต้องเป็นประโยค ก็ได้
- 2) ทำเดี่ยว 15 นาที : แลกกับเพื่อนที่ห่างๆ กัน ให้เพื่อนอ่าน แล้ววิเคราะห์
- 3) ทำกลุ่ม 20 นาที : เอาที่เหมือนกันมาใส่ตาราง ตามชื่อที่เหมือนกัน

References

38

- กิตติพัฒน์ นนทปัทมชุล. (2546). *การวิจัยเชิงคุณภาพในสวัสดิการสังคม: แนวคิดและวิธีวิจัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เบญจา ขอดดาเนิน-แอ็ดติงก์ และกัญจนา ตั้งชลทิพย์. (2552). *การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ: การจัดการข้อมูล การตีความ และการหาความหมาย*. กรุงเทพฯ: จีโนฟับลิชจิ่ง.
- Hongchayangkool, K. (2008). *Lived experience of Thai early adolescents during transition to secondary school*. Dissertation of Doctor of Philosophy, Ching Mai University Thailand.
- Sandelowski, M. (1991). Rigor or rigor mortis: The problem of rigor in qualitative research revisited. *Advances in Nursing Science*, 16(2), 1-8.
- Sandelowski, M. (1995). Qualitative analysis: What it is and how to begin. *Research in nursing & health*, 18, 371-375.
- Varkevisser, C. M., Pathmanathan, I., & Brownlee, A. (2003). *Designing and conducting health systems research projects: Part II: Data analysis and report writing. Module 23: Analysis of qualitative data*. Retrieved November 30, 2010 from <http://www.idrc.ca/openbooks/070-5/>

